CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE - ROMANYA İLİŞKİLERİ

(1923 - 1938)

Romanya ile Türkiye arasında diplomatik ilişkiler, Birinci Dünya Savaşı'nda kesilmişti. Romanya ve Türkiye arasında 1916 yılında dondurulan İlişkiler 1922 yılında tekrar canlandırılmaya başlanmıştır. Bu ilişkiler, sadece iyi niyet ve ilke beyanında kalmayıp iktisadî alanda da somut bir şekilde gerçekleşmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk elçisi Cevat Bey, 1924 Mart ayında Bükreş'e atanmıştır. Romanya da George Filatiliy adlı diplomatını Ankara'ya elçi sıfatıyla göndermiştir. Türkiye'de Cumhuriyet ilân edildikten sonra, Türk - Romen ilişkileri yepyeni bir çerçevede gelişmiştir; çünkü bu defa Birleşik Romen Devleti ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kurulmuş olan modern Türkiye Cumhuriyeti arasında yakınlaşmalar başlamıştır. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilânı Romen halkı arasında ilgi uyandırmıştır. Romen gazeteleri, Türklerin bu tarihî olayına, Mustafa Kemal ATATÜRK'ün ilk cumhurbaşkanı seçilmesine ve TBMM'de bu münasebetle yaptığı konuşmaya geniş yer vermiştir. İki devlet arasındaki temaslar, Türkiye'nin kapitülâsyonların tamamen kaldırılması yönündeki mücadelesinde Romanya'dan destek gördüğü Lozan Konferansı'ndan beri belli bir düzeyde devam ediyordu. İki devlet arasındaki dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerinin sağlanmasının sebeplerinden biri de Romanya'daki Türk varlığıdır. 2 Mayıs 1923 tarihli "İkdam" gazetesinde yayımlanan bir yazıda, Türk - Romen dostluğundan bahsedilerek. "*Tabi ki Romen Devleti'nin iyi siyasetinde soydaşlarımıza karşı iyi, doğru ve isabetli uygulamaları, aramızdaki dostluğun ve iyi ilişkilerin daha sıkı olmasının sebeplerinden birisidir*." diye yazıyordu.

Mustafa Kemal ATATÜRK, Balkan devletleri ile daha yakın iş birliği için 1923 yılından beri ağırlığını koymuştur. Bundan dolayı o, "*Gerçekte, Balkanlar'da dost olabilmemiz için sadece birbirimize saygı duymaya ihtiyacımız var. Biz, komşu ülkelerle resmî ilişkileri mümkün olan en kısa zamanda yenileyip iyileştirmeyi ve konsolosluklar ile elçilikler açmayı samimiyetle arzu ediyoruz.*" beyanında bulunmuştur. Mustafa Kemal ATATÜRK ve Romen Diplomat Nicolae Titulescu, Balkan devletleri arasında bir ittifak oluşumuna yol vermek için gayretle çalışmışlardır. Bu uğurda Mustafa Kemal ATATÜRK, 1931 yılında Ankara'da gerçekleştirilen II. Balkan Konferansı'nda şöyle konuşmuştur:

"*Bugün Balkanlar'da Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye olmak üzere her biri bağımsız nitelikte devletler mevcuttur. Osmanlı İmparatorluğu yıkıntısının direkt sonucu olan Türkiye Cumhuriyeti dâhil bütün Balkan devletlerinin son yüz sene içerisinde doğmuş olduğunu söylemek mümkündür. Şüphesiz ki tüm Balkan devletlerini yeniden birleştirecek bir organizasyon oluşumunu, bütün medenî insanlık memnuniyetle karşılayacaktır*."

Türk - Romen ilişkileri 1928 - 1934 yılları arasında, Romen - Türk Ortak Güvenlik ve İş Birliği ve Balkan Anlaşması çerçevesinde gelişmiştir. Bölge güvenliğinin sağlanması yönündeki çalışmaların somut bir sonucu, 17 Ekim 1933 tarihinde Ankara'da Romanya ve Türkiye arasında Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması'nın imzalanması olmuştur.

1930'lu yıllarda Almanya ve İtalya'nın emelleri ve silâhlanma yarışına hız vermeleri, Türkiye'nin ve Balkan devletlerinin güvenliğini tehdit etmekteydi. Bu ortamda Türkiye, hem doğusunda hem de batısında, etrafında bir barış çemberi oluşturmak konusunda da kararlı ve gayretli olmuştur. Yalnız kendisi için değil, komşularının da barışına önem veren Türkiye, ATATÜRK'ün barış konusundaki girişimleriyle çevresinde bir barışve dostluk ortamı oluşturmuştur. Millî Mücadele yıllarında savaştığı Yunanistan'ın başbakanı Venizelos ile dostluk ve iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde bir araya gelebilen ATATÜRK, bu konudaki samimiyetini tüm dünyaya göstermiştir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki yakınlaşma, Yugoslavya ve Romanya'nın da katılımlarıyla Balkan Anlaşması'na dönüşmüştür. 9 Şubat 1934 tarihinde Türk, Romen, Yugoslav ve Yunan Dışişleri bakanları, Atina'da Balkan Anlaşması'nı imzalayarak Balkanlar'da söz konusu devletlere ait sınırları karşılıklı güvenlik altına almışlardır. Böylece Türkiye, batı sınırlarını güvenlik altına almıştır. Balkan Anlaşması, değişimci bir siyaset izleyen (Avrupa'daki sınırların kendi arzularına göre yeniden belirlenmesini isteyen) Almanya, İtalya ve Bulgaristan'a karşı mevcut sınırları (statükoyu) korumayı amaçlayan Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında Balkanlar'da bir güç odağı oluşturmayı amaçlamaktaydı. Mustafa Kemal ATATÜRK, Balkan Anlaşması'nın oluşumunda önemli rol oynamış ve bu anlaşmadan sonra Almanya ile İtalya'nın, imza atan dört devlet arasına nifak sokmasına izin vermeyen akıllı bir siyaset izlemiştir. Seçkin Romen Diplomatı Nicolae Titulescu, Balkan Anlaşması'nın 1935'teki toplantısında yaptığı bir konuşmada, Mustafa Kemal ATATÜRK ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "Tarihte benzeri olmayan Mustafa Kemal'in eseri,

dünyanın her bölgesinde hayret verici takdirler kazanmıştır. Mustafa Kemal, Türk ulusunu gençleştiren, halkını gerilikten kurtararak medeniyetin en yüksek zirvelerine doğru yol almasını sağlayan bir dehadır. ATATÜRK'ün yarattığı istikrar, kurduğu eserin muazzamlığı ve dayanıklılığının en manalı delilidir."Ancak Balkan Anlaşması, 1939'da İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Avrupa'nın yeniden iki bloklu bir duruma gelmesi nedeniyle amacından uzaklaşarak, dağılmıştır.

Türkiye ile Romanya arasındaki ilişkinin oldukça anlamlı bir görünümü, her iki ülkenin de benzer yaklaşımlar sergilediği Haziran 1936 tarihindeki Montrö Konferansı'nda ortaya çıkmıştır. Bu konferans, 1923 yılında Lozan'da kararlaştırılan Boğazlar Anlaşması'nda değişiklik yapılması teklifinde bulunan Mustafa Kemal ATATÜRK'ün ısrarlarıüzerine toplanmıştır. Romanya Dışişleri Bakanı "Balkan Anlaşması'yla varılan dayanışmayı ifade etmek için, bir dakikanın geçmesine dahi izin vermemeliyiz." açıklamasını yaparak, Lozan'daki konuların Türkiye'nin avantajına olacak biçimde değişikliğe uğratılması ricasında bulunmuştur. Bakan aynı zamanda, "*Boğazlar Türkiye'nin kalbidir; ama Romanya'nın da akciğeridir*." görüşünü dile getirmiştir. Montrö Anlaşması, küçük ve orta ölçekli devletlerin büyük olanlarla aynı düzeyde iş birliğine katıldığı gerçek bir güvenlik sistemi yaratmayı başarmıştır.

Lozan ve Montrö Anlaşmaları Türk - Romen ilişkilerinin önemli basamaklarını oluşturmaktadır. İki devlet arasındaki ilişkilerde Lozan Anlaşması'yla yeni bir sayfa açılmıştır. Montrö Konferansı'nda da Boğazlar'ın kullanımı konusunda ilgili tüm devletlerin eşit haklara sahip olduğunun kabul edilmesi, anlaşmazlıkların çözümü yolunda iyi bir örnek oluşturmuştur.

Türk Başbakanı Celal Bayar'ın, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile birlikte, 1938 yılının sonbaharında iki ülke arasındaki ilişkiyi daha da yakınlaştırmak amacıyla, Romanya'yı ziyaret etmeleri bekleniyordu; çünkü Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ATATÜRK, "*Uluslararası olayların gelişimi giderek daha tehlikeli bir hâl almakta ve bu durum barış fikrine daha çok sarılmamıza ve ittifak içinde olduğumuz devletlerle dostluğumuzu korumamıza neden olmaktadır*." görüşündeydi; fakat Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ATATÜRK'ün hastalığından dolayı bu ziyaret ertelenmek zorunda kalınmıştır. Bu durumun herkesçe bilinen gelişimi, çağdaş Türk tarihinin en önemli şahsiyeti Mustafa Kemal ATATÜRK'ün 10 Kasım 1938 tarihinde hayata gözlerini yummasıyla son bulmuştur. Romanya Dışişleri Bakanı N. Peterscu - Comnen, Şükrü

Saraçoğlu'na gönderdiği telgrafta taziyelerini sunmuş ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ATATÜRK'ün "çağdaş dünyanın en büyük kişiliklerinden biri" olduğunu belirtmiştir.

Romanya eski Dışişleri Bakanı Nicolae Titulescu, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'a gönderdiği telgrafta şunları ifade etmiştir: "Büyük, şanlı ve bilge Cumhurbaşkanı ATATÜRK'ün ölümüne pek üzüldüm. En içten baş sağlığıdileklerimi kabul buyurmanızı ve Hükûmetinize sunmanızı rica ederim. Öyle büyük bir şefi yakından tanımış olmayı ve Balkan Anlaşması dolayısı ile onunla birlikte yan yana çalışmış olmayı kendim için her zaman nadir bir ayrıcalık sayacağım. Bu acı anda içten dostluk duygularıma lütfen inanmanızı özellikle rica ederim." Türkiye Cumhuriyeti Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığına 21. 11. 1938 tarihinde gönderdiği telgrafta şunları belirtmiştir: "*Dün ve bugün bütün Romen matbuatı, ATATÜRK'ün cenazesi için İstanbul'da ve Ankara'da yapılan merasim ve ATATÜRK'ün hayatı, eseri, yüksek şahsiyeti hakkında uzun makaleler, muhtelif yazılar, mufassal telgraf haberleri neşretmiş ve derin kederimize Romen milletinin çok samimî surette iştirak eylediğini tekrar beyan etmişlerdir. Bütün cenaze merasimi münasebeti ile devlet daireleri, mektepler, kışlalar, donanma ve ordunun bayrakları yarıya indirilmiştir. Garnizonda askere merhumun meziyetleri ve eseri hakkında nutuklar irat edilmiş, ayrıca münevverler tarafından konferanslar tertip olunmuştur. Bu akşam saat 8:30'da Millî Müdafaa Nazırı General Cioperca radyoda halka hitaben ATATÜRK'e dair bir konferans verecektir.*" Ankara'daki Romanya temsilciliği, 23 Kasım 1938 tarihli raporunda, "*Ülkesine ve insanlarına duyduğu aşkla ATATÜRK, önce vatanını kurtaran ve sonra onu organize eden birisiydi*." görüşüne yer vermiştir. Mustafa Kemal ATATÜRK'ün ölümü, Romanya için de büyük bir kayıptı. Bu kayıp "Universul" isimli Romen gazetesinde, şöyle ifade edilmiştir: "*Romanya'nın güvenilir müttefiki ATATÜRK, Türkiye Cumhuriyeti için bütün Romen kamuoyundan daimî bir dostluk duygusu kazandı ve bu kamuoyu, dayanılması zor bu sıkıntılı dönemde Türk insanına gerçek hislerinden oluşan dostça tesellisini gönderdi.*"

ATATÜRK'ün ölümünden (1938) sonra da cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü, ATATÜRK'ün Balkan siyasetini aynı şekilde devam ettirmiştir. Ankara'daki Romanya temsilciliği, 14 Kasım 1938 tarihinde, İsmet İnönü'nün Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni cumhurbaşkanı seçildiğini haber vermiş ve "*ATATÜRK'ün siyasî şahsiyetlere ve Türk insanına telkin ettiği hararetli vatanseverlik, halefinin seçimini bütün ulus tarafından onaylanan kolay ve çabuk bir karar hâline getirdi ve son cumhurbaşkanı tarafından*

yaratılan somut müessesenin onun ölümünden sonra dahi baki kalacağını ispat etti." yorumunda bulunmuştur.

1938 yılında Erzincan'da vuku bulan deprem sebebiyle, Romanya devleti Türkiye'ye kereste göndermek suretiyle çok büyük yardımda bulunmuştur. Ayrıca Romanya'da yaşayan soydaşlarımız bu felaket için yardım kampanyaları düzenlemişlerdir ki dönemin gazeteleri bu kampanyalara katılan soydaşlarımızın listeleri ile doludur.

1930'lu yılların en çok iz bırakan olaylarından biris Türkiye ile Romanya arasında imzalanan göç anlaşmasıdır. I. Dünya Savaşından beri hiç durmadan küçük kafilelerin göçleri 1930'lu yılların ilk yarısında giderek artmıştır. Düzensiz yapılan bu göçler pek çok mağduriyeti ve maddi ve manevi kayıpları beraberinde getirmekteydi. Bu göç işlerini belli bir düzen altına almak hem Romanya'nın hem de Türkiyenin menfaatine olduğundan önce Haziran 1935'te iki ülke makamları arasında bir mukavele yapılmıştır. Bu mukavele'nin yeterli olmaması üzerine bu metin genişletilerek ve detaylandırılarak 4 Eylül 1936 tarihinde bir anlaşma yapılmıştır. Anlaşmayı Türkiye Cumhuriyeti adına Bükreş büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver Romanya adına Maliye bakanı Mircea Cancicov imzalamıştır. Bu anlaşma dört yıl içinde ile Dobruca'nın dört vilayetinden toplam 20.000 kişinin Türkiye'ye göç ettirilmesi planlanmış ise de bu rakam 70.000'in üzerinde gerçekleşmiştir. Bu göçler ile Dobruca'daki soydaşlarımız nüfus bakımından azınlığa düşmüşler ve boşalan köylere Romanya'nın diğer bölgelerinden getirilen Romen nüfus ile ciddi bir erime süreci başlamıştır.

Dobruca tarihi bakımından diğer bir önemli gelişme ise 1940 Craiova Anlaşması ile ortaya çıkmıştır. Romanya bu anlaşma ile herhangi bir savaş olmaksızın Dobruca'nın güneyini Bulgaristan'a terketmiştir. Böylece Silistre, Hacıoğlupazarcık, Kaliakra, Balçık gibi önemli merkez elden çıkmış; ciddi bir soydaş nüfusu Bulgaristan'a geçmiştir.